

Ne Kadar Ekonomik Özgürlük O Kadar Refah mı?: İki Endeksten Çıkarımlar**The More Economic Freedom, The More Welfare? Inferences From Two Indexes**Ali ŞEN^a, Sinem DOĞU^b^a Prof. Dr., İnönü Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, ali.sen@inonu.edu.tr, 0000-0001-9456-2220^b Bağımsız Araştırmacı, sdogu234411@gmail.com, 0000-0002-3612-4262<https://doi.org/10.30711/utead.1112822>**MAKALE BİLGİSİ****Makale Geçmişi:**

Başvuru Tarihi: 5 Mayıs 2022

Kabul Tarihi: 7 Haziran 2022

Anahtar Kelimeler:Ekonomik özgürlükler,
Refah,
Fraser endeksi,
Heritage endeksi**ÖZ**

Çok boyutlu bir kavram olan kalkınma, iktisadi anlamda refahı gerçekleştirmeyi hedeflerken, sosyal ve siyasal anlamda ilerlemeyi ve yaşam kalitesini çok yönlü arttırmayı da amaçlamaktadır. Çoğu sosyal bilimci ve özellikle iktisatçılar, siyasal hakların demokratik kullanımının ve ekonomik özgürlüklerin herhangi bir toplumdaki bireylerin esenliğinin artmasında asli bir değere sahip olduğunu kabul etmektedir. Bu çalışmada farklı kişi başı gelir düzeyine sahip ülkelerin ekonomik özgürlüklerle olan ilişkisi, Fraser ve Heritage ekonomik özgürlük endeksleri çerçevesinde değerlendirilmiştir. Kişi başı gayr-i safi yurt içi hâsıla, ekonomik refahın sınırlı bir ölçüsü olsa da, bir ülkenin maddi yaşam standartlarındaki gelişmeyi gösteren bir vekil olarak kullanılmıştır. Her iki endeksin ekonomik özgürlük kategorileri ile ülkelerin refah düzeyleri arasındaki tutarlılığı bozan örneklere rastlansa da, artan ekonomik özgürlük düzeyinin genelde ülkelerin refah ve yaşam standardına pozitif biçimde yansıtıldığı söylenebilir.

JEL Sınıflandırması: J10, O10, O15.**ARTICLE INFO****Article History:**

Received May, 5, 2022

Accepted June, 7, 2022

Keywords:Economic freedom,
Welfare,
Fraser index,
Heritage index**ABSTRACT**

Although economic development is the basis of development, which is a multidimensional concept, it also aims to progress in social and political terms and to increase the quality of life in many ways. Economists as well as most social scientists recognize that the democratic use of political rights and economic freedoms is essential in enhancing the well-being of individuals in any society. In this study, the relationship between countries with different per capita income levels and economic freedoms was evaluated within the framework of the Fraser and Heritage economic freedom indices. While gross domestic product per capita is a limited measure of economic well-being, it has been used as a proxy for the improvement in a country's material living standards. Although there are examples that distort the consistency between the economic freedom categories of both indices and the welfare levels of the countries, it can be said that the increased level of economic freedom generally reflects positively on the welfare and living standards of the countries.

JEL Classifications: J10, O10, O15.**1. GİRİŞ**

Çok boyutlu bir kavram olan kalkınma, iktisadi anlamda refahı gerçekleştirmeyi hedeflemektedir. Bu hedef aynı zamanda sosyal ve siyasal anlamda ilerlemeyi ve yaşam kalitesini çok yönlü arttırmayı içine almaktadır. Özellikle iktisatçıların aralarında bulunduğu çoğu sosyal bilimci, ekonomik özgürlüklerin herhangi bir toplumdaki bireylerin esenliğinin artmasında asli bir değere sahip olduğunu kabul etmektedir. Onlara göre, ekonomik özgürlükler bireylerin, hane halklarının ve firmaların davranışlarına etki ederek bir ülkedeki iktisadi faaliyetlerin doğrudan ya da dolaylı olarak şekillenmesine katkı yapmaktadır.

Ekonomik özgürlüklerin temelinde hukukun üstünlüğü ve mülkiyet haklarına ilişkin devlet koruması vardır. Bu anlamda devlet, diğer özgürlüklerle beraber ekonomik

özgürlüklerin de güvence altında bulunmasının vazgeçilmez aktörü durumundadır. Bununla beraber, Gwartney ve Lawson'un (2003) belirttiği gibi, ekonomik özgürlükler aynı zamanda devletlerin birçok faaliyetten sakınmasını da gerekli kılmaktadır. Nitekim ekonomik özgürlükler, devletin kamu harcamalarını, vergi yükünü arttırmaması ve piyasalara çeşitli düzenleme ve müdahalelerle karışmasıyla olumsuz etkilenebilecektir (Gwartney ve Lawson, 2003: 407).

Ekonomik özgürlüklerin çeşitli boyutları itibarıyla ölçülmesi, özellikle Kanada ve A.B.D.'de bulunan iki kurumun (Fraser Enstitüsü ve Heritage Vakfı) uzunca bir süredir bu alandaki çalışmalarıyla mümkün olmuştur. Bu iki kurum, dünya ülkelerinin ekonomik özgürlüklerine yönelik endeksler yayınlamaktadır. Bu endekslerin verilerine dayalı olarak ülkelerin ekonomik özgürlükler

alanında gerek bireysel anlamda ve gerekse karşılaştırmalı olarak nasıl bir performans ortaya koyduklarını izlemek ve ortaya çıkan sonuçların ekonomik ve sosyal kalkınmaya ne ölçüde yansıdığını anlamak merak konusu olmuştur. Bu bağlamda çalışmanın amacı, ekonomik özgürlüklerin ekonomik refah ile olan ilişkisini incelemektir. Bu kapsamda çalışmada önce ekonomik özgürlük kavramı ve ölçüm endeksleri üzerinde durulacaktır. Daha sonra ekonomik özgürlükler ile ülkelerin refah düzeyi arasındaki ilişki incelenecektir.

2.Ekonomik Özgürlüğün Bireyler ve Toplumlar Açısından Önemi

Özgürlük kavramı gibi ekonomik özgürlük kavramı da geniş perspektifte değerlendirilebilmektedir. Günlük dilde kullanılan ekonomik özgürlük ile iktisadi olarak tanımlanan ekonomik özgürlük tamamen farklıdır. Günlük dilde kimseye muhtaç olmama durumu olarak tanımlanan ekonomik özgürlük kavramı, iktisadi açıdan bireysel tercih, özel mülkiyet ve mübadele serbestisinin varlığı olarak tanımlanmaktadır (Yalman ve diğerleri, 2011: 434). Geniş bir tanıma göre ekonomik özgürlük, kişilerin mal ve hizmetlerindeki değişim işlemlerinde devlet kontrolünün olmaması, yurt içinde ya da yurt dışında mal ve hizmet değişiminin gönüllülük esasına göre yapılması, kişilerin iktisadi tercihlerinde ve mülkiyet haklarında devlet güvencesinin olmasıdır (Güney, 2017:1110). 2012 yılında yaptıkları çalışmada ekonomik özgürlük kavramını en geniş şekliyle tanımlayan Miller vd. (2012: 13)'e göre, bireylerin geçim peşindeyken özerklik içinde hareket edebilecekleri bir durum "ekonomik özgürlük" olarak ifade edilmektedir. Ekonomik özgürlüğe ilişkin herhangi bir tartışma, bireyler ve hükümetler veya diğer örgütlü gruplar arasındaki ilişkiyi dikkate almaktadır.

Ekonomik özgürlük, ekonomik fırsatları garanti altına alıp bu fırsatları arttırmaya imkân sağlamaktadır. Ekonomide kaynakların kıtlığından çok fırsat kıtlığı önem arz etmektedir. Ekonomik özgürlük bu noktada bireyleri yaratıcı olmak ve yenilik yapmak konusunda cesaretlendirme görevi üstlenmektedir. Böylece yeni meslekler, yeni endüstriler ve yeni faaliyetler gibi yenilikler ortaya çıkmaktadır. İş ve istihdam olanaklarının gelişmesi de toplumdaki ekonomik tabanı olabildiğince genişletmektedir (Acar ve Bilir, 2014: 21). Ayrıca daha özgür ekonomilerde bireyler, devlete karşı da bazı özgürlükleri güvence altına almaktadır. Mesela bunlar arasında, bireylerin işlem yapma koşullarının devlet kontrolünden kurtulma özgürlüğü, mülkiyetin müsadere edici vergilendirme veya öngörülemez enflasyon yoluyla devlet tarafından kamulaştırılmasına karşı muafiyet içinde olmak gibi unsurla bulunmaktadır (Hanke ve Walters, 1997: 121).

Ekonomik özgürlükler ülkelerin ekonomik ve sosyal kalkınması bakımından da büyük önem taşımaktadır. Gwartney vd. (2019) Dünya Ekonomik Özgürlükler Raporu'na göre, ekonomik refahın temel kaynağının ekonomik özgürlük olduğunu ileri sürmektedirler.

Gwartney vd. bu raporda ülkeleri bu açıdan karşılaştırılmışlardır. Onların araştırmasına göre, ekonomik özgürlükleri en azından en çoğuna dört grupta sıralanan dünya ülkeleri kişi başına gelir, ortalama yaşam beklentisi, çocuk ölüm oranları, aşırı ve ortalama yoksulluk oranları bakımından da aynı biçimde sıralanmaktadır (Gwartney vd., 2019: 18-22).

Topluma sunulan fırsatların eşit bir şekilde dağıtılması hem ekonomik özgürlükler hem refahı arttırmak açısından önemli bir faktör olarak görülmektedir. Çünkü insanlar fırsatlar eşit dağıtıldıkça yeni bir icat ya da değerli bir yatırım fikrini uygulama şansına sahip olacaklardır. Herhangi bir eşitsizlik söz konusu olduğunda ekonomik özgürlük bu noktada büyük önem taşımaktadır. Çünkü iktisadi alandaki özgürlük, eşitsizliğin ve sınırlandırılmaların kaldırılmasını zorunlu kılmaktadır (Acemoğlu ve Robinson, 2020: 173).

3.Ekonomik Özgürlük Düzeyini Ölçen Fraser ve Heritage Endeksleri

Özgürlük kavramının niceliksel olmaktan ziyade niteliksel bir kavram olmasından dolayı, ekonomik özgürlük için ölçümlenebilirlik yapmak yönündeki girişimlerin belirsizlik ve öznellik içermeden net sonuçlar vermesini beklemek çok zordur. Nitekim Hanke ve Walters (1997), bu noktanın altını çizerek ölçümlenebilirlik çalışmalarının nicel değerler yerine bir sıralama yapma üzerinde yoğunlaştığını belirtmişlerdir. Yani, ekonomi jargonuyla ölçümlenmelerin kardinal değil ordinal yapmanın çok daha doğru olacağına işaret edilmiştir.

Ekonomik özgürlükler için daha objektif ve kesin sıralamaları ifade edebilecek bir indeks veya puan belirleme yönündeki çabalar, birkaç alternatif yaklaşıma yol açmıştır. Bu çabalar genel olarak ekonomik özgürlüğün önemli unsurlarının tanımlanmasını, bu unsurların sayısallaştırılması ve ağırlıklandırılmasını hedeflemiştir. Bununla beraber, yine de ekonomik özgürlüklerin birçok önemli unsurunun gözlemlenemeyeceği ve kolayca ölçülebilir olamayacağından dolayı, bu unsurlar için çeşitli vekil değişkenler kullanılması gerekmiştir (Hanke ve Walters, 1997: 121-122).

Ekonomik özgürlükleri sistematik bir temelde ölçme çalışmaları, özellikle iki kuruluşun araştırmaları ile öne çıkmaktadır: Fraser Enstitüsü ve Heritage Vakfı'nın ekonomik özgürlükler endeksi. Bu endekslerin ekonomik özgürlüklerin bazı önemli unsurlarına odaklanmak bakımından ortak yanları olmakla beraber, kendilerine özgü farklı vurgu ve yaklaşımları da söz konusudur. Fraser Enstitüsü'nün 2019 yılında James Gwartney, Robert Lawson, Joshua Hall, ve Ryan Murphy tarafından kaleme alınan ve "Dünya Ekonomik Özgürlükleri (EFW)" başlığı ile yayınlanan raporunda, Dünya ülkelerinin ekonomik özgürlüğüne ilişkin değerlendirmeler, beş ayrı alan ve 25 bileşenden oluşan bir endeks çerçevesinde yapılmıştır. Bu beş alan şunları içermektedir: Devletin büyüklüğü, hukuksal yapı ve mülkiyet hakları, sağlam para,

uluslararası ticaret özgürlüğü ve "finans ve iş gücü piyasaları ve iş dünyasını kapsayan düzenlemeler.

Fraser Enstitüsü'nün Dünya ülkelerinin ekonomik özgürlüklerine ilişkin değerlendirme metodolojisi, Gwartney vd. (2012) tarafından ayrıntıları ile anlatılmaktadır. Buna göre, değerlendirmeye alınan her ülkeye yönelik her alan ve onun alt bileşenleri için 0 ile 10 arasında bir puan verilmektedir. Bir ülkede yapılan ölçüm sonrası oluşan puanların 0 olması durumunda o ülkede ekonomik özgürlükten söz edilemez 10 tam puana sahip ülkelerde ise ekonomik özgürlüğün tam olarak sağlandığı görülmektedir. Bir ülkenin ölçülen endeks değerinin 0'a yaklaşması o ülkedeki ekonomik özgürlüğün düşük olduğunu, endeksin 10'a yaklaşması ekonomik özgürlüğün yüksek olduğunu göstermektedir (Gwartney, 2012: 271-284). Fraser Enstitüsü tarafından 2019 yılında yayınlanan ekonomik özgürlük raporunda yer alan 162 ülke, özgürlük dereceleri bakımından dört çeyreklik (kuartil) gruba ayrılmıştır. Birinci çeyrek grubundaki ülkeler 7.51-8.91 puan aralığında; ikinci çeyrek grubundaki ülkeler 6.86-7.49 puan aralığında; üçüncü çeyrek grubundaki ülkeler 6.21-6.84 aralığında ve dördüncü çeyrek grubunda yer alan ülkeler 2.58-6.20 aralığında yer almışlardır. Her bir grupta 40 civarında ülke bulunmaktadır (Gwartney vd.: 2019: 8-9).

Ekonomik özgürlüklerin ölçülmesi endeks derleyen diğer önemli kaynak Heritage Vakfı'dır. Bu kuruluşun endeksi dört alanda 10 alt bileşenden oluşmaktadır. Miller vd., (2013: 477-488)'nin açıkladığı gibi, her ülkeye 10 bileşenin her biri için 0-100 arasında bir puan hesaplanmakta ve ardından genel bir puan verilmektedir. Puanların 0'a yaklaşması ülkelerin ekonomik özgürlüklerinin düşük olduğunu gösterirken, puanların 100'e yaklaşması ülkelerin ekonomik özgürlüklerinin yüksek olduğunu göstermektedir. Heritage Vakfı, ekonomik özgürlükler bakımından 0-100 puan arasında değişen puanlar alan ülkeleri, özgürlük dereceleri bakımından beş gruba ayırmaktadır. Bu sınıflandırmada ülkelerin buldukları puan bantları, nitelendirildikleri ekonomik özgürlük aşamasına göre şöyle ifade edilmektedir (<https://www.heritage.org/index/ranking>):

- 0-49.9 arasında "bastırılmış"
- 50-59.9 arasında "çoğunlukla özgür değil"
- 60-69.9 arasında "orta derecede özgür"
- 70-79.9 arasında "çoğunlukla özgür"
- 80-100 arasında "tam olarak özgür"

4. Ekonomik Özgürlüklerin Refah Düzeyi ile İlişkisi

Adam Smith'den günümüze birçok iktisatçı ekonomik özgürlüklerin ve serbest piyasa süreçlerinin diğer iktisadi sistem alternatiflerine göre, insanların servet ve zenginliklerini arttırmakta çok daha başarılı olduğuna vurgu yapmışlardır. Bu bağlamda Berggren (2003), Douglass C. North, Jagdish Bhagwati, Robert Barro gibi iktisat literatürüne çok önemli katkı yapmış iktisatçıların,

ekonomik özgürlüklerdeki ilerleme ile iktisadi büyüme / refah artışı ilişkisine yönelik tespitlerine yer vermiştir. Bu iktisatçıların ortak görüşüne göre, yüksek düzeyde ve istikrarlı biçimde hayata geçirilen ekonomik özgürlükler, ekonomilerin işleyişine dinamizm kazandırmakta ve iktisadi refaha olumlu etki yapmaktadır (Berggren, 2003: 196-197). Ekonomik özgürlükler ve refah/yaşam kalitesi artışı (iktisadi kalkınma) arasında teorik olarak pozitif ilişki kuran bu iktisatçıların görüşlerini ampirik araştırmalarla teyid eden çalışmalar da yapılmıştır (Esposito ve Zaleski, 1999; De Haan ve Sturm, 2000). Bu ilişkilerin daha geniş çapta incelenmesi, Fraser Enstitüsü'nün 162 ve Heritage Vakfı'nın 180 ülkeyi içine alan ve ekonomik özgürlükleri araştırdıkları endeksler sayesinde mümkün olabilmiştir.

Nitekim Tablo 1, 2019 yılı Fraser Dünya ekonomik özgürlükler raporunda seçilmiş ülkeler itibarıyla beş ekonomik özgürlük alanındaki 2017 yılına ilişkin puanlarını göstermektedir. Ayrıca tablo, ekonomik özgürlüklerin refah düzeyi ile olan ilişkisini gösterebilmek için ülkelerin kişi başına gayr-i safi yurt içi hâsıla oranlarını da yansıtmaktadır. Kişi başı gayr-i safi yurt içi hâsıla oranı, ekonomik refahın sınırlı bir ölçüsü olsa da, bu çalışmada bir ülkenin maddi yaşam standartlarındaki gelişmeyi gösteren bir vekil olarak kullanılmıştır. Tabloda yer verilen ülkeler, Fraser endeksinin dört grup (kartil) sınıflandırma düzenine göre en yüksek puan ve sıralamaya sahip ülkelerden en düşük olanlarına doğru sıralandığı sisteme göre seçilmiştir.

Tablo 1 incelendiğinde ülkelerin ekonomik özgürlüklerine yönelik puan ve sıralamalarından şu çıkarımı yapmak mümkündür: Yüksek gelirli ülkelerde hukuk sistemi ve mülkiyet hakları, genel anlamda orta ve düşük gelir grubundaki ülkelere göre çok daha yüksek seviyelerde bulunmaktadır. Ayrıca, gerek tablo ve gerekse Fraser 2019 endeksinin detaylı incelenmesi göstermektedir ki, yüksek gelirli sanayileşmiş-gelişmiş ülkelerin büyük çoğunluğu birinci kartilde yer almaktadır. Bu ülkeler grubundan İtalya ve Fransa ise, bir grup yüksek gelirli ülkelerle beraber ikinci kartil ekonomik özgürlük listesinde bulunmaktadır. Bununla beraber, yine tabloda Arnavutluk, Kamboçya ve Gambiya gibi düşük ve orta gelirli ülkeler arasında olmakla beraber, ekonomik özgürlükler açısından yüksek gelirli ülkeler arasında ve hatta bir kısmının üstünde olan ülkeler bulunması dikkat çekmektedir. Ayrıca, üçüncü ve dördüncü kartilde yer alan ülkelerin çok büyük bölümünün orta ve düşük gelirli ülkelere oluşması da bir diğer altı çizilmesi gereken noktadır.

Tablo 1: Fraser Enstitüsü Tarafından Yayınlanan Dünya Ekonomik Özgürlük Endeksi'ne Göre Seçilmiş Ülkelerin Ekonomik Özgürlükler Puanları ve Genel Sıralamadaki Yerleri (2017 Yılı)

Ülkeler	KBGSYH (\$)	Devlet Büyüklüğü	Hukuk Sistemi ve Mülkiyet Hakları	Sağlam Para	Uluslararası Ticaret Özgürlüğü	Düzenlemeler	Genel Puan ve Sıra	
							Puan	Sıra
A.B.D. ¹	59.922	7.16	7.44	9.80	7.67	8.86	8.19	5
Japonya ¹	38.672	5.73	7.62	9.52	8.18	8.25	7.86	17
Arnavutluk ¹	4.514	7.53	5.06	9.65	8.34	7.77	7.67	30
Belçika ¹	44.026	4.86	7.07	9.48	8.16	7.99	7.51	40
Kamboçya ²	1.385	9.08	4.43	9.33	7.34	7.05	7.44	43
Fransa ²	38.721	4.82	6.99	9.48	8.16	7.32	7.35	50
Polonya ²	13.872	5.63	5.78	9.70	7.89	7.19	7.24	59
Gambiya ²	680	7.23	5.43	9.22	7.19	7.06	7.23	60
Slovenya ²	23.401	5.25	6.22	9.41	7.90	6.98	7.15	67
Tayland ²	6.594	6.78	4.67	8.59	7.24	7.00	6.86	81
Zambia ³	1.535	6.61	5.22	8.80	7.10	6.46	6.84	83
Türkiye ³	10.590	6.60	4.62	8.85	7.27	6.03	6.67	95
Çin ³	8.663	4.67	5.58	8.50	6.81	6.55	6.42	113
Ekvador ³	6.214	6.52	4.00	8.33	6.52	6.04	6.28	118
Togo ³	830	6.51	5.24	6.98	5.67	6.63	6.21	121
Malavi ⁴	506	5.95	4.74	6.98	6.62	6.01	6.06	131
Myanmar ⁴	1.278	6.81	3.61	6.67	5.21	5.85	5.63	148
Mısır ⁴	2.023	4.86	4.04	5.77	5.81	4.78	5.05	155
Sudan ⁴	2.991	7.64	3.03	4.40	2.31	5.95	4.67	160

1 Birinci kartil (çeyrek); 2 İkinci kartil; 3 Üçüncü kartil; 4 Dördüncü kartil.

Kaynak: Gwartney vd. (2019: 10-14).

(Economic Freedom of the World, 2019 Annual Report); KB GSİYH (ABD \$), UN Data (<https://data.un.org/>).

Tabloda dikkat çeken önemli bir nokta, devlet büyüklüğü alanındaki puan ve sıralamaların ülke gelişmişlik düzeyi ile ilişkilendirilemeyecek bir görünüm arz etmesidir. Zira kamu kesimi büyüklüğü kriteri, üç alt parametredeki ölçümlerden oluşmaktadır. Bunlar, kamu tüketim harcama büyüklüğü, gayri safi yurt iç hasılanının bir payı olarak devlet transfer ve teşvikleri ve devlet teşebbüsleri ve yatırımlarından oluşmaktadır. Bütün bu parametrelerde yüksek paya sahip ülkelere daha düşük puanlar verilmektedir (Gwartney vd., 2019: 225). Yüksek, orta ve düşük gelirli ülkelerin devlet büyüklüğü kriteri

bakımından düzenli bir yapı arz etmediği görülmektedir. Bu kriter çerçevesinde sağlıklı değerlendirmeler yapabilmek, ülkelerin kamu kaynaklarını ne ölçüde verimli kullandığı ile doğru orantılı olmak durumundadır.

Farklı kişi başı gelir düzeyinde bulunan ülkelerin ekonomik özgürlüklerine ilişkin bir başka değerlendirmeyi Heritage Vakfı tarafından yürütülen Dünya ekonomik özgürlükler endeksi üzerinden de yapmak mümkündür.

Tablo 2: Heritage Vakfı Tarafından Yayınlanan Dünya Ekonomik Özgürlük Endeksi'ne Göre Seçilmiş Ülkelerin Ekonomik Özgürlükleri (2019 Yılı)

Ülkeler	Kişi Başına GSİYH (\$)	Mülkiyet Hakları	İş Özgürlüğü	Emek Özgürlüğü	Ticaret Özgürlüğü	Yatırım Özgürlüğü	Finansal Özgürlük	Genel	
								Puan	Sıra
İsviçre ¹	85.169	85.3	75.4	72.5	87.4	85.0	90.0	81.9	4
ABD ²	64.949	79.3	83.8	89.4	86.6	85.0	80.0	76.8	12
Gürcistan ²	4.373	65.9	85.8	76.6	88.6	80.0	70.0	75.9	16
Malezya ²	11.414	84.1	83.9	74.4	82.0	60.0	50.0	74.0	22
Japonya ²	40.586	84.1	80.5	79.0	80.0	70.0	60.0	72.1	30
Ruanda ²	820	72.2	56.2	82.2	70.4	60.0	40.0	71.1	32
Peru ³	7.028	56.1	67.8	63.5	86.4	75.0	60.0	67.8	45
Ürdün ³	4.405	58.4	61.8	52.7	81.4	70.0	60.0	66.5	53
İspanya ³	29.806	72.9	66.8	57.8	86.0	85.0	70.0	65.7	57
Türkiye ³	9.121	55.8	66.0	49.2	79.6	70.0	60.0	64.6	68
Fransa ³	40.517	82.5	81.2	45.2	81.0	75.0	70.0	63.8	71
İtalya ³	33.185	71.7	71.7	51.1	86.0	85.0	50.0	62.2	80
Paraguay ⁴	5381	39.5	61.5	29.2	76.6	75.0	60.0	61.8	85
Rusya ⁴	11.569	52.4	78.4	52.5	77.8	30.0	30.0	58.9	98
Yunanistan ⁴	19.587	52.4	74.1	52.5	81.0	55.0	50.0	57.7	106
Moritanya ⁴	1743	27.5	61.9	51.5	62.6	50.0	40.0	55.7	119
Tacikistan ⁴	891	47.8	67.3	49.2	73.6	25.0	30.0	55.6	122
Pakistan ⁴	1169	41.5	56.1	41.8	64.8	55.0	40.0	55.0	131
Haiti ⁴	1244	10.4	36.2	62.6	72.0	45.0	30.0	52.7	143
Brezilya ⁴	8.936	57.3	57.9	51.9	69.0	50.0	50.0	51.9	150
Liberya ⁵	523	26.7	50.6	38.3	60.1	55.0	20.0	49.7	160
Sierra Leone ⁵	528	35.5	44.9	29.3	69.4	60.0	20.0	47.5	167
Ekvador ⁵	6.223	35.9	54.1	48.2	66.4	35.0	40.0	46.9	170
Cezayir ⁵	3.976	31.6	61.6	49.9	67.4	30.0	30.0	46.2	171
Ekvador Ginesi ⁵	8.420	29.7	37.6	32.7	48.8	40.0	30.0	41.0	174
Eritre ⁵	567	35.5	17.7	20.0	69.2	0.0	20.0	38.9	177
Küba ⁵	9.126	31.6	20.0	20.0	64.0	10.0	10.0	27.8	178

1 "Tam Olarak Özgür"; 2 "Çoğunlukla Özgür"; 3 "Orta Derecede Özgür"; 4 "Çoğunlukla Özgür Olmayan Ülke"; 5 "Bastırılmış Ülke".

Kaynak: Miller vd. (2019: 5-9). (2019 Index of Economic Freedom).

Tablo 2, bu endeksten seçilmiş ülkelerin çeşitli özgürlük alanlarındaki puanlarını göstermektedir. Bu tabloda 2019 yılı Heritage Vakfı ekonomik özgürlük endeksi raporunda yer alan 12 özgürlük kriterinden altısı ile ülkelerin genel puan ve sıralamalarına yer verilmiştir. Tabloda yer verilen seçilmiş ülkeler, ilgili özgürlük alanları itibarıyla incelendiğinde, İsviçre, “Tam özgür” ülke olarak nitelendirilen 80 puan üstündeki altı ülkeli grup içinde bulunmaktadır. İsviçre’nin diğer birinci grup ülkeleri olan Hong Kong, Singapur, Yeni Zelanda, Avustralya, İrlanda ile olan ortak özelliği hepsinin yüksek gelirli ülkeler olmasıdır. 2019 Heritage Endeksinin 70-80 puan aralığında “çoğunlukla özgür” grubunda olan 29 ülke yer almaktadır. Tablo 2 incelendiğinde, bu grupta ABD ve Japonya gibi yüksek gelirli ülkeler yanında Gürcistan ve Malezya gibi orta gelirli ülkeler ve hatta Ruanda gibi çok düşük gelirli bir ülke dahi görülebilmektedir.

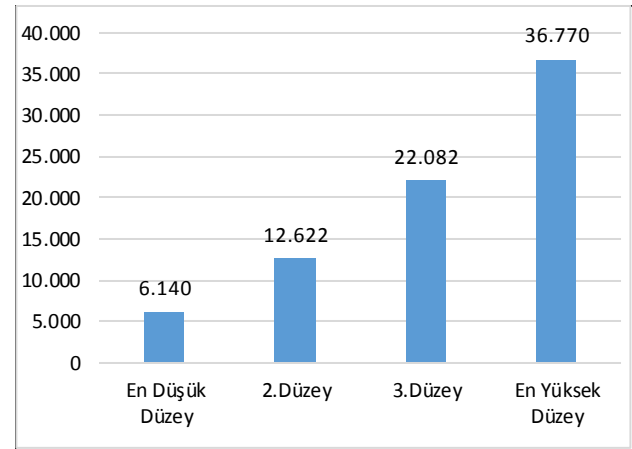
Endeksin 60-70 puan aralığında 59 ülkeden oluşan “orta derecede özgür” ülkeler grubunun büyük kısmı orta gelirli Peru, Ürdün, Paraguay ve Türkiye gibi ülkeler oluşturmuşken, geri kalan 10 kadar ülke, İspanya, Fransa ve İtalya gibi yüksek gelirli ülkelerden meydana gelmiştir. 50-60 puan bandındaki 64 ülkeyi içine alan “çoğunlukla özgür olmayan” grubun, Moritanya, Pakistan, Haiti gibi yaklaşık 50 ülkesi orta gelirli ülkelerden, geri kalan ülkeler ise Tacikistan gibi düşük gelirli ülkelerden meydana gelmektedir. Bu grupta yüksek gelirli ülkelerden sadece Yunanistan yer almaktadır. 2019 Heritage ekonomik özgürlükler endeksi yelpazesinin öbür ucunda 50 puanın altında kalan ve ekonomik özgürlük açısından “bastırılmış ülke” konumunda 22 ülke vardır. Bunlardan Küba, Cezayir, Ekvador ve Ekvador Ginesi gibi orta gelirli ülkeler, bu grubun yaklaşık bir yarısını; Liberya, Sierra Leone ve Eritre gibi düşük gelirli ülkeler ise diğer yarısını oluşturmuştur (Tablo 2 ve Miller vd. 2019: 22).

Heritage 2019 Endeksi için yapılan değerlendirmeye göre, “özgür” veya “çoğunlukla özgür” olarak derecelendirilen ekonomilerdeki insanlar, diğer tüm ülkelerdeki ortalama seviyelerin iki katından ve “bastırılmış” ekonomilerdeki gelirlerden altı kattan fazla olan gelire sahip bulunmaktadır. Ayrıca endekslerin 25 yıl gibi daha uzun dönemler koyduğu veriler çerçevesinde yapılan bir değerlendirme, ekonomik özgürlüklerdeki gelişmeler ile iktisadi büyüme arasında güçlü ve pozitif bir ilişkin varlığına işaret etmektedir. Ekonomik özgürlüğün en fazla genişlediği ülkelerin iktisadi büyüme oranlarının, ekonomik özgürlüklerin durakladığı veya yavaşladığı ülkelere en az yüzde 30 daha yüksek olduğunu göstermektedir (Miller vd., 2019: 16). Bununla beraber, Tablo 2 için daha önce yapılan ayrıntılı incelemeler göstermektedir ki, Heritage endeksinin “tam olarak özgür” kabul edilen grup dışındaki diğer grupların ülkelerin gelir düzeyi ile ekonomik özgürlükler ilişkisi bağlamında homojen bir yapıdan söz etmek çok güçtür. Bu durum özellikle “orta derecede özgür” grubu bakımından çok daha belirginlik arz etmektedir. Bu gruptaki önemli sayıdaki yüksek gelirli ülkenin orta gelirli ülkelerle aynı ekonomik özgürlük bandı içinde olması,

ekonomik özgürlüklerdeki gelişmeler ile iktisadi büyüme arasında pozitif bir ilişkiyi bozan bir sapmaya işaret etmektedir. Benzer durumu, “bastırılmış ülke” ekonomik özgürlükler bandındaki ülkeler kompozisyonu ele alındığında fark etmek mümkündür. Bu bantta kişi başı gelir düzeyi bakımından en zayıf ülkelerin alt ve üst orta gelirli ülkelerle birbirlerine yakın sıralamalarda bulunması, ekonomik özgürlüklerin refah ve iktisadi ilerleme bağlamında diğer gruplara göre daha heterojen bir görüntüyü ortaya çıkarmaktadır.

Fraser ve Heritage endekslerinin dünya ülkelerinin ekonomik özgürlüklerine ilişkin verilerini bu ülkelerin iktisadi refah düzeyleri ile ilişkilendiren büyük resmi değerlendirirken bazı temel saptamaları yapmakta yarar vardır. Öncelikle, ekonomik özgürlükleri ileri düzeyde olmayan ülkelerin gelir ve yaşam standartlarının ileri seviyede olduğu gösteren örneklerle rastlamak mümkün değildir. Ancak refah ve yaşam standartları en ileri düzeyde olan ileri derecede sanayileşmiş-gelişmiş ülkelerin tamamının ekonomik özgürlükler alanındaki en ileri gruplar içinde olduğunu söylemek de mümkün değildir. Bununla beraber, her iki endeksin ekonomik özgürlük gruplarının ortalamaları esas alındığında, ülkelerin ekonomik özgürlük düzeyleri ile iktisadi ilerleme ve yaşam standartları düzeyi arasında bir tutarlılıktan söz etmek mümkündür.

Şekil 1: Fraser Ekonomik Özgürlük Kategorileri ve Kişi Başına Düşen Gelir (2017)

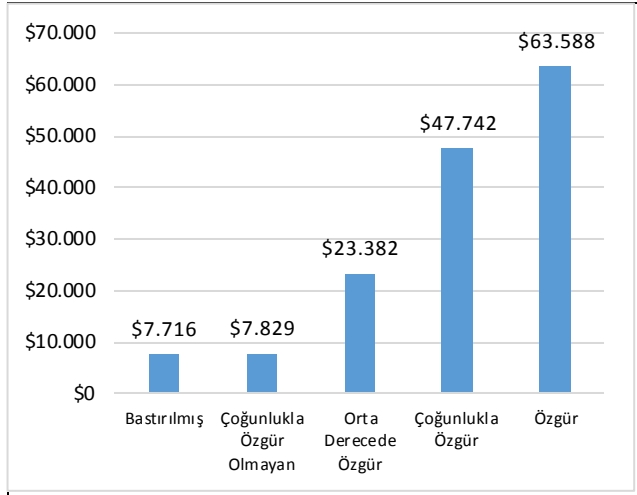


Not: Gelir = Kişi Başı GSYİH, (Sabit SGP ABD \$), 2017.

Kaynak: Gwartney, vd. (2019: 18).

Bu bağlamda Grafik 1 ve 2, ülkelerin Fraser ve Heritage endekslerine göre ölçülen ekonomik özgürlükleri ile kişi başına düşen gelir (refah) / yaşam standardı arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Grafik 1’e göre, en düşük özgürlük düzeyine sahip ülkelerdeki sabit fiyatlarla satın alma paritesine göre kişi başı GSYİH, bir sonraki özgürlük kategorilerindeki ülkelerin yarısı; en üst kategorideki ülkeler ortalamasına göre ise altıda birini oluşturmaktadır. Özgürlük kategori düzeyi arttıkça, daha ileri kategorilerde yer alan ülkelerin refah düzeyinde de orantısız bir artış görülmektedir.

Şekil 2: Heritage Ekonomik Özgürlük Kategorileri ve Yaşam Standardı



Ş=Kişi başı GSYİH (Satınalma Gücü Paritesi)

Kaynak: Miller, vd., (2019: 25).

Benzer bir eğilim Grafik 2'deki Heritage ekonomik özgürlükler endeksi açısından da söz konusudur. Bununla beraber, Heritage endeksinin "bastırılmış" ve "çoğunlukla özgür olmayan" özgürlük kategorilerine ait kişi başı gelir düzeyi ortalamalarının neredeyse aynı olduğu dikkat çekicidir. Ekonomik özgürlük düzeyi "orta derecede ülkeler" kategorisindeki olan ülkeler grubunun ortalama refah düzeyi (yaşam standardı) anlamlı şekilde artarken, "çoğunlukla özgür" ve "özgür" kategorideki ülkeler grubundaki refah ve yaşam standardı çok daha yüksek noktalara çıkmaktadır. Her iki endeksin verileri göz önüne alındığında, ülkelerin ekonomik özgürlük düzey ve kategorileri artarken ülkelerin ortalama olarak refah düzeylerinin yükseldiğini veya bir diğer deyişle, genel anlamda ekonomik özgürlükler ile iktisadi refah düzeyi arasında doğru yönlü bir ilişkinin ortaya çıktığı anlaşılmaktadır.

SONUÇ

Ekonomik özgürlük kavramı, iktisatçıların da üzerinde durduğu ve gündemde yerini koruyan önemli bir kavram olmuştur. Ekonomik özgürlükler serbest rekabet ortamının sağlanmasını, mülkiyet haklarının korunmasını, kişilerin seçme haklarını kullanmasını ve gönüllü mübadelenin sağlanabilmesini gerektirmektedir. Ekonomik özgürlükleri ölçme araştırmaları, Fraser Enstitüsü ve Heritage Vakfı'nın ekonomik özgürlükler endeksleri ile öne çıkmıştır. İlk kurum beş kriterde 10 üzerinden, diğer kurum ise 12 kriter açısından 100 üzerinden dünya ülkelerinin ekonomik özgürlükler bakımından buldukları düzeyi ölçmektedir.

Bu çalışmada ülkelerin ekonomik özgürlükleri ile refah düzeyleri arasındaki ilişkisi değerlendirilmiştir. Fraser Enstitüsü'nün gerek dört çeyreklik (kuartil) gruplarında ve gerekse Heritage Vakfı'nın beş aşamalı özgürlük gruplarında yer alan ülkelerin ekonomik özgürlük düzeyleri ile iktisadi refah düzeyleri arasındaki tutarlılığı bozan ülke örneklerine rastlansa da, artan ekonomik

özgürlük düzeyinin genelde ülkelerin refah ve yaşam standardına pozitif biçimde yansıdığı söylenebilir. Nitekim Heritage endeksinin en alt iki kategorisi dışında, ekonomik özgürlük kategorisi yükseldikçe, o kategoride bulunan ülke grubunun ortalama kişi başına gelir düzeyinin yükseldiği görülmektedir. Hiç şüphesiz hukukun üstünlüğünü geliştiren ve ekonomik özgürlüğü destekleyen politikalar, ülkelerin ekonomik ve sosyal gelişmesi için güçlendirici bir ortam sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Acar, M., Bilir H. (2014) "Ekonomik Özgürlükler ve Türk Dünyası", Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi, Ankara.

Acemoğlu, D., Robinson, J. A. (2020) Dar Koridor, çev. Yüksel Taşkın, (1. Baskı), Doğan Egmont Yayıncılık, İstanbul.

Berggren, N. (2003). The Benefits of Economic Freedom: A Survey., *The independent Review*, 8 (2): 193-211.

De Haan, J., & Sturm, J. E. (2000). On the relationship between economic freedom and economic growth. *European journal of political economy*, 16(2), 215-241.

Esposito, A. G., & Zaleski, P. A. (1999). Economic freedom and the quality of life: an empirical analysis. *Constitutional political economy*, 10(2), 185-197.

Güney, T. (2017). "Ekonomik Özgürlük ve İnsani Gelişmişlik", *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (2): 1109-1120.

Gwartney, James, and Lawson, R. (2003): "The Concept and Measurement of Economic Freedom." *European Journal of Political Economy* 19 (3): 405-430.

Gwartney, J., R. Lawson, R. and J. Hall. (2012) Economic Freedom of the World 2012, Annual Report, Fraser Institute, <https://www.fraserinstitute.org/sites/default/files/economic-freedom-of-the-world-2012-rev.pdf>

Gwartney, James, Lawson, R. Hall, J. ve Murphy, R. (2019). *Economic Freedom of the World: 2019 Annual Report*. Fraser Institute. <https://www.fraserinstitute.org/studies/economic-freedom>

Hanke, S. H., & Walters, S. J. (1997). Economic Freedom, Prosperity, and Equality: Survey. *Cato Journal*, 17(2), 117-146.

Miller, T., Holmes, K. R. and Feulner, E. J. (2012), 2012 Index of Economic Freedom, Heritage Foundation, Washington, DC and Wall Street Journal, New York

Miller, T., Kim, A. B., & Roberts, J. M. (2019) "2019 Index of Economic Freedom", 25th Anniversary Edition, The Heritage Foundation, USA.

Yalman, N.İ., Sandalcılar A.R., Demirkoparan F., (2011) "Özgürlükler ve Ekonomik Kalkınma: Latin Amerika ve Türkiye", *Atatürk Üniversitesi İİBF Dergisi*, 25(10. Ekonometri ve İstatistik Sempozyumu Özel Sayısı), ss. 431-444.

UN Data, National Accounts Estimates of Main Aggregates, United Nations Statistics Division, <https://data.un.org/Data.aspx?d=SNAAMA&f=grID%3A101%3BcurrID%3AUSD%3BpcFlag%3A1>